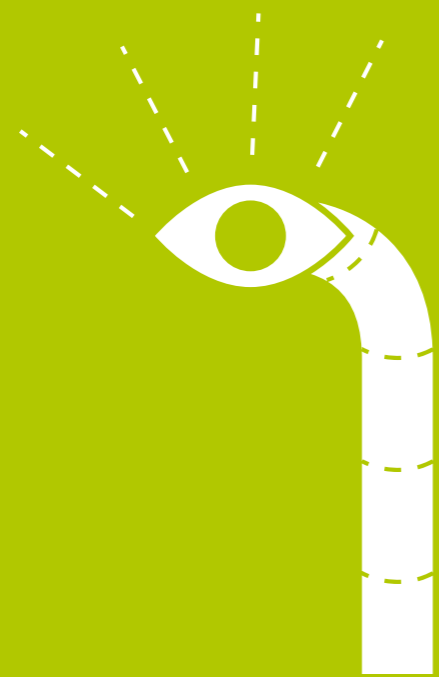

samen school maken

de kracht van
preventieve inzet
in het onderwijs

Dit is een uitgave van het Landelijk Platform Onderwijs en Jeugdzorg

Inhoudsopgave

Voorwoord

- 4 **Tot 10 leren tellen**
Samen sterker terug op pad - Stop 4-7
- 6 **Training voor pittige kids**
Alles Kidzzz
- 8 **Niet meer bang voor de middelbare school**
Plezier op school
- 10 **Een win-winsituatie**
Straathoekwerk op school
- 12 **Kansen vergroten door talenten te benutten**
VSO en jongerenwerk onder één dak
- 14 **Nepziek is ook spijbelen**
Medische advisering ziekgemelde leerlingen - M@ZL
- 16 **De school kan weer school zijn**
Schoolmaatschappelijk werk in het mbo
- 18 **Gedragsverandering leidt tot schooldiploma**
Time-4-you
- 20 **Iedere leerling in beeld**
Verzuimregistratie en -melding in het mbo

Colofon Tekst: Yolanne van der Ree en Rob de Blok **Vormgeving en illustraties:** Iris van Sen en Welmoet de Graaf (weez.nl & welmoet.nl)

Fotografie: Bart Versteeg **Druk:** Drukkerij Schrijen-Lippertz, Voerendaal **Uitgave:** Landelijk Platform Onderwijs en Jeugdzorg, november 2010

Oplage: 4500 stuks

Voorwoord

Deze brochure laat aan de hand van negen voorbeelden zien hoe al in een vroeg stadium in en om de school hulp en ondersteuning kan worden geboden aan jeugdigen. Hulp en ondersteuning die vaak zo verrassend dichtbij en vanzelfsprekend is als partners de handen ineens slaan. De deelnemers van het Landelijk Platform Onderwijs en Jeugdzorg laten u graag kennismaken van goede voorbeelden van samenwerking. De samenwerking richt zich op leerlingen die in het basisonderwijs zitten, op een school voor voortgezet onderwijs, in het middelbaar beroepsonderwijs of in het (voortgezet) speciaal onderwijs. Leerlingen met tal van ondersteuningsbehoeften: voor jezelf leren opkomen, leren omgaan met verdriet en angsten, het verminderen van agressief gedrag en bevorderen van positief gedrag, het voorkomen van schulden of het tegengaan van ongeoorloofd (ziekte)verzuim. In alle gevallen gaat het om preventieve inzet

van instellingen in en om de school, om het bevorderen van het welbevinden en positief gedrag van jeugdigen, het niet laten escaleren van problemen en het bijdragen aan schoolsucces en participatie van leerlingen. Daarbij kan ook hulp worden geboden aan ouders en leerkrachten.

De voorbeelden uit alle windstreken laten de kracht van georganiseerd samenwerken in zorgadviesteams in het onderwijs zien. Neem kennis van het belang van vroeghulp vanuit het maatschappelijk werk, de leerplicht, het jongerenwerk, de jeugdgezondheidszorg en de gespecialiseerde jeugdzorg. Van harte aanbevolen!

Prof.dr. Dolf van Veen
Voorzitter Landelijk Platform Onderwijs en Jeugdzorg

Tot tien leren tellen

Kinderen die niet luisteren, kinderen die schoppen, slaan, grenzen overschrijden en dwingend gedrag vertonen. Kinderen die we zouden willen leren tot 10 te tellen of kinderen die zich juist terugtrekken. Zij vertonen dit gedrag zowel thuis als op school. Scholen lopen bij dergelijke problemen tegen de grenzen van hun mogelijkheden aan. STOP 4-7 biedt uitkomst. Het is een intensief programma waarin de verschillende leefgebieden van een kind bij elkaar komen. Het programma wordt aangeboden door een jeugdzorginstelling op indicatie van Bureau Jeugdzorg. Trajectum Jeugdhulpverlening in Utrecht is een van de aanbieders. Basisschool De Aventurijn een van de afnemers.

De kinderen die binnen STOP 4-7 worden behandeld, ontbreekt het aan sociale vaardigheden in relatie met leeftijdgenoten en/of volwassenen. Trajectum organiseert twee trainingen per jaar, in het voorjaar en in het najaar. De training duurt ongeveer een half jaar en bestaat uit drie componenten, bedoeld voor het kind, de ouder en de leerkracht. Voor kinderen en ouders worden tien bijeenkomsten georganiseerd, voor leerkrachten zijn het er vier. Naast de individuele en groepsbijeenkomsten worden huisbezoeken afgelegd. Ouders en leerkrachten kijken een aantal keer mee in de kindtraining. Een groep bestaat uit negen kinderen en wordt begeleid door drie trainers.

Geïndiceerde zorg

Kyra Kranen is behandelcoördinator bij Trajectum en vertelt dat het meestal de school is die als eerste vaststelt dat er iets moet gebeuren met een kind. 'Leerkrachten maken zich bijvoorbeeld zorgen over de overgang naar de volgende groep. Ze voorzien problemen gelet op het gedrag van een kind. Bijvoorbeeld omdat een kind niet met het eigen werk of spel bezig kan zijn of voortdurend op een negatieve manier aandacht vraagt. De school bespreekt dit met de ouders en in de meeste gevallen geven ouders dan aan dat er thuis ook problemen zijn. De ouders of de school melden het kind vervolgens aan voor STOP 4-7. Om ook daadwerkelijk te kunnen starten, moet er een indicatie door Bureau Jeugdzorg zijn afgegeven. Dat is een drempel voor veel ouders. Die drempel hebben we kunnen verlagen door ouders en school bij Trajectum uit te nodigen. Wij maken dan een verslag van die bijeenkomst en op basis daarvan wordt de indicatie verleend. Zo hoeven ouders niet zelf naar Bureau Jeugdzorg.'

Niet genoeg

Tilly de Jong is intern begeleider op basisschool De Aventurijn in Houten. In het schooljaar 2009/2010 heeft een leerling uit groep 1/2 deelgenomen aan STOP 4-7. 'Het ging om een extreem impulsief kind dat andere kinderen sloeg, liet struikelen, net te vaak of te lang aanraakte, uitschold. Het was geen rottiigheid; hij kon het gewoon niet laten, móest het doen. De twee leerkrachten hebben alles uit de kast gehaald om dit kind te helpen en te

voorkomen dat hij een negatief stempel op z'n hoofd gedrukt kreeg. Ze zorgden voor een aparte speelplek, hielden hem bij zich in de pauze, gaven hem veel positieve feedback, maar het was niet genoeg. We waren bang dat het zou uitdraaien op een verwijzing naar het speciaal onderwijs. Uiteindelijk heb ik aangeklopt bij de zorgcommissie van ons samenwerkingsverband die mij wees op het bestaan van STOP 4-7. Het feit dat school en ouders samenwerken, vind ik echt steengoed. De ouders van onze leerling waren ook snel overtuigd van nut en noodzaak van dit programma en hebben hun kind aangemeld.'

Complimenten

Voor de start van de training leggen de behandelaars zowel een klasse- als huisbezoek af om het kind in beide situaties te kunnen observeren. Dat gebeurt ook tijdens de training. Kranen: 'De kinderen komen tien weken lang een dag per week naar Trajectum. Ook ouders komen tien keer, op de middag dat hun kind de kindtraining volgt. Een aantal keer komen ze op bezoek in de kindtraining om hun kind daar te observeren en vaardigheden te oefenen. Ouders leren hoe ze kunnen omgaan met ongewenst gedrag. Ze leren anders kijken naar hun kind, leren de betekenis van het gedrag herkennen en voorwaarden te scheppen om gedragsverandering mogelijk te maken. Ze leren hun kind complimenten te geven waardoor zijn of haar zelfvertrouwen toeneemt.'

Het geven van complimenten, heel veel complimenten, is de spil van de aanpak. Tilly de Jong heeft dat als zeer sterk ervaren. 'Het is zo gemakkelijk om vooral te letten op wat een kind niet goed doet. Dat gaat bijna vanzelf. Maar datzelfde kind doet uiteraard ook veel wel goed. Door dat te benoemen, door zijn of haar kwaliteiten te benadrukken, groeit het zelfvertrouwen. Ook voor de ouders van onze leerling was dit een eye-opener. Ze waren zo opgelucht dat ze weer de positieve kanten van hun kind konden zien. Inmiddels zit deze leerling in groep 3 en het gaat goed met hem. Hij heeft geleerd op een sociale manier duidelijk te maken wat hij nu precies wil. Door alle positieve feedback is zijn zelfvertrouwen enorm toegenomen.'

Afname probleemgedrag

Deze leerling is geen uitzondering. Kyra Kranen vertelt dat effectmetingen uitwijzen dat er in vrijwel alle gevallen sprake is van een afname van het probleemgedrag. 'Kinderen zijn sociaal vaardiger geworden en kunnen beter omgaan met hun emoties. Ze hebben geleerd wat ze kunnen doen als ze gepest worden, hoe ze op een prettige manier kunnen laten merken dat ze willen meespelen, hoe ze een ruzie kunnen voorkomen of oplossen. Ze hebben geleerd tot 10 te tellen. Ouders zijn na de training vaak enorm opgelucht. Ze ervaren minder opvoedingsbelasting en spreken positiever over hun ouderlijk gedrag. In de klas gaat de opbrengst soms verder dan het effect op het gedrag van dat ene kind. De methodiek van de training kan ook andere kinderen in de klas ten goede komen.'

STOP 4-7

Programma

Samen sterker terug op pad – STOP 4-7

Doelgroep

kinderen van 4 tot 7 jaar, hun ouders en leerkrachten

School

basisschool De Aventurijn, Houten

Type onderwijs

primair onderwijs

Herkomst leerlingen

directe omgeving - nieuwbouwwijk

Partner

Trajectum
Jeugdhulpverlening,
Utrecht

Inzet

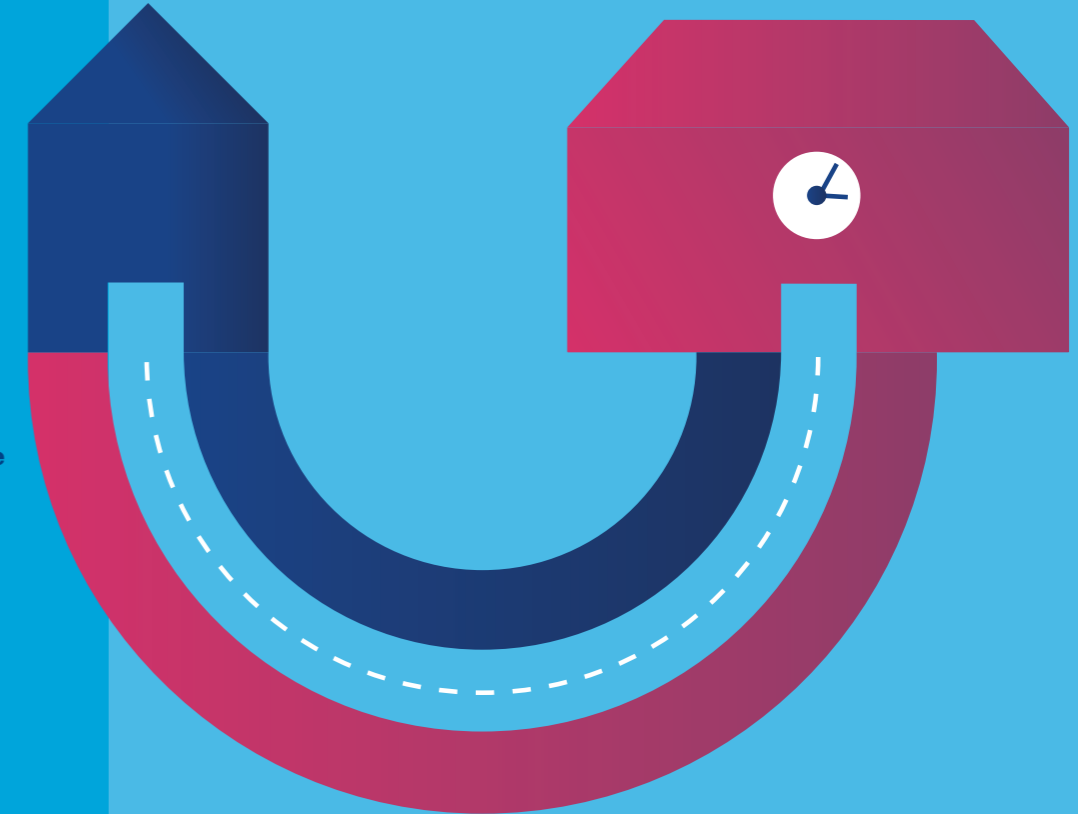
voorkomen van uitval

Opbrengst

afname van het probleemgedrag

Meer informatie

www.stop4-7.nl

'Het feit dat school en ouders samenwerken, is echt steengoed.'

Training voor de pittige kids

Ben je soms een pestkop?
Word je zelf vaak gepest?
Geef je snel een klap of schop?
Zijn je vrienden niet zo best?

Dit is een stukje van de rap die deelnemers van Alles Kidzz met elkaar doen. Deze training is bestemd voor oudere basisschoolleerlingen die opvallen door negatief en agressief gedrag, en kan het antwoord zijn als ook de leerkracht wanhopig wordt. Ontwikkelaar van de training Anne-Mieke Kruuk van Reinier: 'Alles Kidzz richt zich op kinderen van 9 tot 13 jaar met externaliserende gedragsproblemen. Het gaat om kinderen die keer op keer voor problemen zorgen in de klas. De leerkracht kan het gedrag onvoldoende ombuigen en ziet dat het misgaat met het kind. Via de intern begeleider en in overleg met de ouders kan het kind aangemeld worden voor Alles Kidzz.'

Alles Kidzz is een individuele training. Kinderen leren in acht bijeenkomsten hoe ze zich positiever kunnen gedragen en ouders en leerkrachten leren hoe ze daarbij kunnen helpen. De training is stoer, geschikt voor kinderen van ouders met een lagere sociaal-economische status en laagdrempelig doordat het plaatsvindt binnen de muren van de school.

Lijdensdruk

Alleen al in de provincie Utrecht wordt de training jaarlijks zo'n zestig keer aangeboden. Theo Mathot, projectleider bij Indigo Utrecht (een vooruitgeschoven post van de GGZ) voor kinderen van nul tot twaalf met gedragsproblemen, verklaart de effectiviteit van de training: 'Alles Kidzz zet kinderen ertoe aan te erkennen dat er iets niet goed gaat. Door de individuele aanpak kom je snel tot de kern van het probleem en gaan de kinderen een zekere lijdensdruk voelen. Dat helpt om de compliance (motivatie en medewerking) te vergroten en daardoor werkt de training beter. De individuele setting zorgt dat je de kinderen ontmoet en dat je tijd hebt om contact met ze te maken. Verder is de laagdrempeligheid een groot voordeel. En tot slot is het een goed ding dat de ouders een rol spelen. De boodschap is heel simpel: je kunt als ouders wel degelijk invloed uitoefenen op het gedrag van je kind. Daar heb je bijvoorbeeld een woedethermometer voor of de rode, blauwe en gele petten. De kinderen kunnen dat ook thuis of op school heel goed oefenen.'

Simpele middelen

De gekleurde petjes staan voor manieren van reageren, bijvoorbeeld op pesten. Analoog aan het gebruikelijke begrippenkader in de 'volwassen' sociale psychologie: een rood petje (agressief) staat voor schoppen en slaan, met een blauw petje op (sub-assertief) loop je weg van het probleem en geel (assertief) is het petje als je de moeilijke situatie aanpakt. Er zijn geen goede of foute petjes, maar een geel petje is meestal wel het handigst. Ook met een woedethermometer krijgt een kind inzicht in hoe het reageert op het gedrag van anderen. Het zijn voor ouders en school simpele middelen om met het kind te werken aan verbetering van het gedrag. Met de ouders spreken de trainers zeker drie keer; met leerkrachten wordt minimaal het eindverslag besproken.

Een jaar of vijf geleden begon basisschool St. Dominicus in de Utrechtse wijk Oog in Al met een jaarlijkse groepstraining sociale vaardigheid waar gemiddeld acht kinderen voor in aanmerking komen. 'Alles Kidzz is bedoeld als extra, voor de kinderen die erg in de knoop zitten met zichzelf', zegt intern begeleider Mieke Dekker. 'Het gaat om heel boze kinderen, die in een gewone sova-training te vaak gecorrigeerd zouden moeten worden. Voor hen is het beter dat ze zichzelf leren kennen in een veiliger sessie. Kinderen kunnen op elk gewenst moment terecht in een Alles Kidzz-training. In de afgelopen jaren ging het om vier à vijf kinderen per jaar.'

Leerkrachten hebben steun aan de tips in het eindverslag dat trainers opstellen voor individuele kinderen, zegt Dekker. 'Waar nodig kunnen we extra coaching aanvragen. Zo hebben de trainers een workshop voor onze leerkrachten verzorgd. En mocht er bij een kind sprake zijn van een bepaalde gedragsstoornis, dan worden ouders en school door de aanbieders van Alles Kidzz ondersteund bij verwijzing.'

Veelbelovend

Een sterke kant van Alles Kidzz is de gezamenlijke betrokkenheid van ouders en leerkrachten bij de training van hun kind, stelt dr. Monique van Londen, projectleider van een effectiviteitsonderzoek naar Alles Kidzz bij de Universiteit Utrecht. Van Londen is eindverantwoordelijk voor een groots opgezet onderzoek, gefinancierd door de overheid (via ZonMw), onder 270 kinderen (en hun ouders en leerkrachten) die de training hebben gevolgd. Het onderzoek met deze omvang noemt zij uniek: 'Op de werkvloer zijn de ervaringen positief, maar wetenschappelijk gezien staat nog niet vast dat deze interventie effectief is. Als wij evidence-based kunnen aantonen dat Alles Kidzz inderdaad de kinderen op het goede spoor zet, gaan ziektekostenverzekeraars en gemeenten gemakkelijker over tot vergoeding.' Eind 2011 worden de resultaten van het onderzoek verwacht.

Financiering

Voor het zover is, hangen er donkere wolken boven de trainingen want hoewel de training in Den Bosch uit de WMO wordt betaald, is er in Utrecht onzekerheid omtrent de laagdrempelige beschikbaarheid. De nieuwe richtlijnen voor zorgverzekeraars schrijven namelijk voor dat zo'n training moet plaatsvinden binnen de veelbesproken diagnose-behandelcombinatie (DBC). Aanbieder Theo Mathot van het Utrechtse Indigo: 'Dat kan allemaal wel, maar er wordt een dossier opgesteld dat tien jaar wordt bewaard. Dat kan betekenen dat scholen en ouders het kind niet willen opgeven voor Alles Kidzz.' Mieke Dekker: 'Ouders vinden toch al vaak dat het allemaal zo erg niet is met hun kind. Daar hebben ze misschien gelijk in, maar toch wil iedereen dat het kind leert om beter uit lastige situaties te komen.' Monique van Londen is het er net zo min mee eens: 'Het voorhanden hebben van een DBC als voorwaarde voor de training, is strijdig met het preventieve karakter ervan. Je wil het moeten stellen van een diagnose juist vóór zijn. Daarbij is het plegen van interventies in deze leeftijdsgroep juist heel geschikt, zoals blijkt uit honderden studies in de Verenigde Staten.'

Alles Kidzz

Programma

Alles Kidzz

School

basisschool St. Dominicus

Type onderwijs

primair onderwijs

Herkomst leerlingen

Utrecht

Partner

Ontwikkelaar: Reinier
(onderdeel van de Reinier van Arkelgroep)
Aanbieder: Indigo Utrecht

Doel

voorkomen van zwaardere problematiek in de toekomst

Opbrengst

afname van het probleemgedrag, vergroting opvoedingsvaardigheden, wetenschappelijk onderzoek loopt

Meer informatie

www.alleskidzz.nl

De training is stoer en laagdrempelig

Niet meer bang voor de middelbare school

Stille leerlingen, kinderen die niet zo snel opvallen. Kinderen die gepest worden, angstig of onhandig zijn in contact met anderen, onvoldoende weerbaar zijn en weinig vriendjes hebben. Zulke kinderen laat de basisschool met angst in het hart los als ze naar de middelbare school gaan. Ze zullen daar niet snel last veroorzaken en worden waarschijnlijk gemakkelijk over het hoofd gezien. Voor zulke kinderen bestaat de tweedaagse zomercursus Plezier op school, een weerbaarheidstraining die in bijna elke provincie wordt aangeboden.

De tijd dat leerlingen door de basisschool over de schutting werden gegooid naar 'de middelbare' loopt ten einde. In de regio's Gelderland en Noord-Brabant bijvoorbeeld, worden kinderen die moeilijk plaatsbaar lijken in het voortgezet onderwijs, al vanaf groep 7 in de gaten gehouden door professionele coaches van de Reinier van Arkelgroep. In het begin van groep 8 weten deze coaches of er specialistische jeugdzorg ingevlogen moet worden, of het om onderwijsproblemen gaat waar het samenwerkingsverband WSNS (Weer samen naar school) mee aan de slag moet of dat het kind geholpen kan zijn met een cursus als Plezier op school.

Kwetsbare leerlingen

Lia van Grinsven, als medewerker preventie van de Reinier van Arkelgroep tevens directeur van samenwerkingsverband voor het voortgezet onderwijs De Meierij: 'In februari hebben we al in beeld hoe we kwetsbare leerlingen een hand kunnen geven bij de overstap naar het voortgezet onderwijs. Deze kinderen zien over het algemeen op tegen de overgang naar de middelbare school. Ze zijn bang dat het pesten daar verder zal gaan of nog erger zal worden.' Een cursusgroep bestaat uit acht tot tien kinderen, een mooie samenstelling om ontzettend veel te oefenen, vindt Van Grinsven. 'Vooral de rollenspellen zijn leuk; kinderen leren het snelst door te doen en te ervaren.'

GGGG-schema

Van het zuiden van het land naar het noorden is in het geval van Plezier op school een kleine stap. In Hoogeveen is Janneke Doornbos van de plaatselijke Stichting Welzijnswerk, een van de cursusleiders. Zij ziet bij Plezier op school kinderen met negatieve gedachten, kinderen die bij voorbaat uitgaan van een slechte afloop. 'Wij dagen hen uit die gedachte om te buigen en de overgang naar het voortgezet onderwijs te zien als een nieuwe kans, een nieuw begin. We stimuleren hen om te oefenen met ander gedrag dan ze gewend zijn. Dat doen we in rollenspellen. Je wilt je mengen in een groepje dat op het schoolplein staat. Hoe pak je dat aan? Je wordt ingesloten door een groep kinderen.'

Wat doe je om daaruit te komen? We oefenen met stevige stem 'nee' te zeggen, met stevig staan, de ander aankijken. Ook geven we ze inzicht in het gedachteschema gebeurtenis – gevoel – gedrag – gevolg. Ze leren inzien dat ze zelf iets kunnen veranderen aan een situatie.' Door middel van dit GGGG-schema kan een kind een negatieve gebeurtenis op een andere manier leren bekijken en er een ander gevoel, andere gedachten en dus ook een ander gevolg aan verbinden.

De cursus duurt twee dagen, van 9 tot half 5 en is heel praktisch. Ouders melden hun kind zelf aan, vaak op advies van de school. Basisscholen zijn volgens Doornbos erg blij met dit aanbod, want sommige kinderen lieten ze met grote zorg gaan. 'Ze zijn er nu geruster op dat het goed komt. Ik denk dat met deze cursus zwaardere problemen later in de puberteit voorkomen worden.'

Onwennigheid

Er wordt landelijk onderzoek gedaan naar de effectiviteit, maar bij de Reinier van Arkelgroep weten ze uit eigen onderzoek dat kinderen een boost krijgen van de cursus. Toch zijn er daar op een totaal van tweeduizend maar twintig à dertig leerlingen die Plezier op school volgen. Wordt deze mogelijkheid wel voldoende benut? 'Ach, het is onwennigheid van beide kanten', weet Van Grinsven. 'Scholen roepen dat ze te veel zorgleerlingen hebben, maar vinden het tegelijk moeilijk om de kinderen los te laten. Het is aan de jeugdhulpverlening om schoolgericht te leren denken en klaar te staan als het nodig is. Dat beide kanten elkaar moeten leren kennen en elkaars taal moeten leren spreken, valt te begrijpen.'

Complicerend kan zijn, dat de school voor voortgezet onderwijs er in het algemeen geen weet van heeft dat een leerling de training heeft gevolgd. Vanuit privacyoverwegingen (en omdat ouders en leerkrachten het kind graag een start met een schone lei gunnen) wordt de nieuwe school van het kind standaard niet ingelicht over de training. Kinderen zelf voelen zich gesteund.

Plezier op school

Programma

Plezier op school, tweedaagse zomercursus voor aanstaande brugklassers

School

basisscholen melden aan

Doelgroep

ex-leerlingen uit groep 8

Herkomst leerlingen

in bijna alle provincies is een cursusaanbod

Partners

diverse

Inzet

kinderen met meer zelfvertrouwen de overstap naar het voortgezet onderwijs laten maken

Opbrengst

kinderen geven aan zich steviger te voelen

Meer informatie

www.plezieropschool.nl

'Ik weet nu wat ik op school kan doen om niet gepest te worden. We leren hier hoe je voor jezelf moet opkomen. Ergens weet je dat al wel, maar als je gepest wordt is dat moeilijker.'

Een win-winsituatie

In Nunspeet zijn straathoekwerkers kind aan huis op de school voor voortgezet onderwijs. Zij verzorgen weerbaarheidstrainingen voor alle eersteklassers, wijzen de jongeren waar ze terecht kunnen als ze hulp nodig hebben en nemen deel aan besprekingen in het zorgadviesteam. De school is blij met de extra hulpverlening en de straathoekwerkers ook: 'Wij laten onze koppen zien en maken al in een vroeg stadium kennis met kinderen die opvallen.'

Straathoekwerkers, het woord zegt het al, zoeken de jongeren op waar zij zich ophouden. Vreemd eigenlijk dat zij op de meeste scholen niet te vinden zijn. Voor straathoekwerker Lambert Jongetjes is het de normaalste zaak van de wereld om aanwezig te zijn op het Nuborgh College Veluvine in Nunspeet. Kinderen kunnen op die school terecht voor de eerste twee jaar van (bijna) alle vormen van voortgezet onderwijs. Bovendien halen leerlingen van de theoretische leerweg er hun diploma.

Kracht

Rond 2000 leefde in Nunspeet veel zorg over het gebruik van alcohol en drugs onder jongeren. Straathoekwerkers, Jongetjes was er vanaf het eerste uur bij, moesten in kaart brengen welke organisatie wát kon betekenen voor de jongeren. Dat juist het straathoekwerk, in de jaren zeventig en tachtig een bekend fenomeen maar later bijna overal wegbezuinigd, een centrale rol kreeg toebedeeld verbaast Jongetjes niet. 'Wij zoeken de jongeren op en laten ze niet vallen. Ook de jongeren die ons en andere hulpverleners niet zien zitten, staan op onze stoep nadat ze vier keer tegen de muur zijn geknald. Dat is onze kracht.'

Alle eersteklassers krijgen van Jongetjes of zijn collega-straathoekwerker trainingen in weerbaarheid. 'Zo leren wij iedereen kennen en zij ons', zegt Jongetjes. 'We delen de klas in tweeën en nemen de leerlingen mee de sportzaal in waar we psycho-fysiek aan de gang gaan.' Bij psycho-fysiek werken draait het om mentale en fysieke weerbaarheid. Door middel van lichamelijke oefeningen kunnen leerlingen fysieke, mentale en sociale vaardigheden aanleren. 'De gymdocenten en wij zien hoe kinderen functioneren. Met z'n tweeën in de gymzaal zie je meer dan in je eentje voor de klas. Het gaat daar om houding, om hoe je voor jezelf opkomt en ook om een beetje bokstraining.'

'Wij als sportjongens vinden dat lekker praktisch', zegt gymdocent en mentor Jan Vos van het Nuborgh College Veluvine. 'De moeilijke gevallen pikken we er daar al uit. Lambert gaat met de stoere, agressieve jongens in individuele trainingen aan de slag en ik ga in een kanjertraining verder met de leerlingen die bleu lijken te zijn en over zich heen dreigen te laten lopen.' Kanjertrainingen zijn socialevaardigheidstrainingen, bedoeld voor kinderen van vijf tot veertien jaar die niet lekker in hun vel zitten. Het is een van de meest populaire trainingen om kinderen te leren voor zichzelf op te komen in het onderwijs.

Allemaal extra zorg

Door het jaar heen komen de straathoekwerkers ook langs met een spel waarin kinderen kennismaken met schoolmaatschappelijk werk, Bureau Leerplicht en jongerenwerk in Nunspeet. Er is veel contact met sportleraren en mentoren en de straathoekwerkers nemen actief deel aan het zorgadviesteam. 'Daar krijgen wij jongeren aangeleverd die spijbelen of agressief gedrag vertonen', zegt Jongetjes. 'Voor die leerlingen verzorgen we individuele of groepstrainingen. Soms ook zijn hele klassen moeilijk te hanteren; dan komen wij langs voor een training op school.'

Jan Vos werkt sinds tien jaar op het Veluvine en heeft de laatste vijf jaar de samenwerking goed op gang zien komen. Hij is dik tevreden met de straathoekwerkers en de extra hulpverlening in de school. 'Allemaal extra zorg voor de kinderen die het moeilijk hebben. En ook ons helpt het verder: er komen heel bijzondere verhalen boven tafel. Verhalen waarmee je rekening kunt houden in je bejegening.' Volgens hem is het de kunst vroeg te signaleren. 'Meer moeten wij ook niet willen; wij zijn een school en geen hulpverleningsinstelling.'

Resultaten zijn moeilijk zichtbaar te maken, maar Vos ziet zeker vooruitgang bij de kinderen van zijn kanjertrainingen. 'Sommigen ontwikkelen zich sowieso in de goede richting en anderen pikken iets van de training mee. Ik maak mee dat kinderen zó zwak zijn, dat ze enorm geholpen zijn als je ze een steviger basishouding kunt aanleren. Dat ze alleen al hun stem sterker kunnen laten klinken.'

Completer beeld

Van Jongetjes mogen sommige jongeren wel wat sneller in het zorgadviesteam ingebracht worden. 'Het suddert soms te lang door. Het is niet goed om lang te wachten als een doorbraak of verandering er wel degelijk inzit. Het moet gierend uit de klauwen lopen wil een kind besproken worden. Dat is begrijpelijk, maar niet wenselijk.' Anderzijds is het soms verklaarbaar dat een kind met problemen aan de aandacht van het zorgadviesteam ontsnapt, vindt Jongetjes. 'Dan gaat het op school wel redelijk, maar daarbuiten helemaal niet. Vaak hebben wij daar wel zicht op. Het de kunst de informatie bij elkaar te brengen, met elkaar te bespreken wat een kind nodig heeft en te beslissen wie dat het beste kan doen of leveren.'

Jongetjes krijgt door de samenwerking met het Nuborgh College Veluvine een completer beeld van jongeren die qua gedrag en leerprestaties opvallen. 'Wij zoeken de jongeren op als ze op straat zijn. Nu zien we ook hun gedrag en functioneren op school; het kunnen combineren van die twee leefgebieden stelt ons beter in staat goede hulp te bieden.' Over de samenwerking met de school is hij nuchter: 'Onze inbreng heeft nut voor de school en ook voor ons biedt het voordelen. Weten van elkaar wat je doet en wat je kunt verwachten, dat is de basis. Het is niet voor niets dat wij bij elk contact op school vragen: "Mag ik je O6?"'

Straathoekwerk op school

Actie

samenwerking
straathoekwerk en
school

School

Nuborgh College Veluvine

Type onderwijs

voortgezet onderwijs

Herkomst leerlingen

Nunspeet en omgeving

Partner

Straathoekwerk Nunspeet

Inzet

afname overlast door jongeren

Opbrengst

afname overlast op straat,
afname alcohol- en
drugsgebruik, minder
escalatie van problematiek

'Wij laten de jongeren niet vallen.
Ook niet als ze ons niet zien zitten'

Kansen vergroten door talenten te benutten

De school voor voortgezet speciaal onderwijs (vso) 't Schip en het stedelijk jongerenwerk in Enschede hebben een traditie als het gaat om samenwerking. Al begin jaren '90 is er gezamenlijk een opleiding tot sport- en recreatieleider ontwikkeld. 't Schip gaf les aan de 'moeilijke' jongeren op een sportlocatie van een van de voorlopers van Alifa. Na de opleiding gingen zij bij het jongerenwerk aan de slag met jongeren in de wijken en traden op als begeleider van risicosupporters van FC Twente. Bijna 20 jaar later zitten speciaal onderwijs en jongerenwerk samen in één gebouw.

In 2000 moest 't Schip op zoek naar een nieuw schoolgebouw omdat het oude gesloopt zou worden. Directeur Wim Markerink vertelt dat dat het moment was om te gaan nadenken over huisvesting samen met het jongerenwerk en de daarbij horende sportschool. Markerink: 'Onze doelgroepen hebben veel overlap. Het gaat in beide gevallen om jongeren die gedrag vertonen dat als problematisch wordt ervaren. De betrokkenheid bij deze groep jongeren is wat ons bindt. Door samen een gebouw te betrekken, zouden we een brede school kunnen vormen met een integraal aanbod van acht uur 's morgens tot tien uur 's avonds. Na een heel lange adem, veel overleg en steun van de Enschedese onderwijswethouder, hebben we in het voorjaar van 2010 samen een prachtig gloednieuw gebouw kunnen betrekken: De Mast. De naam verwijst naar een van de lichtmasten van het oude FC Twente-stadion, die vroeger exact op deze plek stond. De Mast moet een talentencentrum worden waar allerlei initiatieven voor onze jongeren gestalte kunnen krijgen. Workshops in de leerwerk-plaatsen, gezamenlijke cursussen rond agressietraining, deskundigheidsbevordering en het voorbereiden van onderzoek naar de effecten van de samenwerking, zijn de eerste zichtbare vormen van het samen optrekken.

Kansen vergroten

't Schip biedt onderwijs en Alifa jongerenwerk en dat blijft ook zo. Wel zal er in toenemende mate worden samengewerkt. Karin de Jager is manager stedelijk jongerenwerk bij Alifa en ziet voor haar medewerkers een belangrijke rol weggelegd in de preventie. 'Wij zien de jongeren in hun vrije tijd en onze jongerenwerkers hebben snel in de gaten als een jongere dreigt te ontsporen. Met die informatie willen we meer kunnen doen. Jongerenwerkers willen niet meer hoeven zeggen: "Ja, dat verbaast ons niets", als het misgaat met een jongere. De samenwerking met 't Schip kan daaraan bijdragen, maar ook de ambitie om een vindplaats te zijn voor ketenpartners zoals Tactus (verslavingszorg), Jarabee (jeugdzorg) past in dit streven. We willen werken aan gedragsverandering en de kansen van jongeren vergroten door vooral hun eigen talenten te benutten.'

Flexibiliteit

't Schip huisvest een groep leerlingen met meervoudige problematiek. Er is veel zorg rond deze leerlingen georganiseerd, er is samenwerking met vele partners en op alle niveaus. Toch is diepgaande samenwerking op beleidsniveau vaak lastig, zegt Markerink: 'Mensen die niet op de werkvloer staan, houden vast aan beleid, aan regels, afspraken en controle. Terwijl de praktijk nu juist flexibiliteit vraagt. En dat nu is het mooie van de samenwerking in De Mast. We hebben dagelijks te maken met dezelfde jongeren en weten wat er nodig is. Er is niet veel overleg nodig om het eens te worden en een plan te maken. Zo staat de roei-regatta van het speciaal onderwijs open voor teams van het jongerenwerk, is de zeskamp in de herfstvakantie een activiteit die ook bedoeld is voor leerlingen en is het zaalvoetbal toernooi toegankelijk voor iedereen.'

Markerink en De Jager zijn blij en trots dat hun samenwerking ook een mooi nieuw gebouw heeft opgeleverd. 'Meestal wordt onze doelgroep gehuisvest in noodgebouwen of in een loods op een industrieterrein', zegt De Jager. Met De Mast laat Enschede zien dat ze haar jeugd serieus neemt.' Markerink is ervan overtuigd dat dit resultaat alleen bereikt kon worden omdat het gedragen werd door de leerkrachten en de jongerenwerkers. 'Zonder hen wordt het niks. Ook de relatie met de gemeente is cruciaal. Zonder het commitment van de gemeente Enschede hadden we De Mast niet van de grond gekregen.'

Knelpunten

Knelpunten zijn er ook, bijvoorbeeld rond het gebruik van de ruimtes. Markerink: 'We willen met elkaar gebruikmaken van alle faciliteiten van het gebouw. De centrale hal is overdag kantine en na schooltijd soos en ontmoetingsruimte. De school beschikt over goed geoutilleerde werkplaatsen en Alifa over een sportzaal en een fitnessruimte. Wij kunnen onder schooltijd al wel gebruik maken van de sportfaciliteiten van het jongerenwerk, maar andersom kunnen zij na schooltijd nog niet in onze praktijklokalen.' Dat is jammer, vindt ook De Jager. 'Die ruimtes gaan om drie uur op slot, terwijl veel van onze jongeren graag zouden willen timmeren, knutselen of sleutelen aan brommers. Maar om in die ruimtes te kunnen werken moeten er mensen zijn die toezien op een zorgvuldig gebruik van gereedschappen en apparatuur. Er wordt daarom hard gewerkt aan een plan om hier deskundige vrijwilligers voor in te zetten of mensen zonder baan die weer aan de slag willen.'

Een ander knelpunt vormen de verschillende werelden die welzijn en onderwijs zijn. 't Schip praat vanwege de bekostiging door het Ministerie van OCW met de rijksoverheid, Alifa praat met de gemeente. Er zijn twee gescheiden geldstromen en ambtelijke organisaties. Het gebouw valt onder de afdeling onderwijshuisvesting van de gemeente. Alifa betaalt de gemeente huur voor de ruimtes waar het jongerenwerk gebruik van maakt. Moet er nu straks ook huur betaald gaan worden voor het gebruik van de praktijklokalen? Daar betaalt de school toch al voor? Markerink: 'Dat soort dingen ... daar lopen we tegenaan. We hebben behoefte aan creatieve vrije geesten. In het belang van onze jongeren.'

Samenwerking vso-jongerenwerk

Actie

De Mast - samenwerking tussen het voortgezet speciaal onderwijs en het stedelijk jongerenwerk in Enschede

School

't Schip, Enschede

Type onderwijs

voortgezet speciaal onderwijs, cluster 4 (gedrag), inclusief crisisopvang en projectopvang

Herkomst leerlingen

Enschede en omgeving

Partner

Alifa, brede welzijnsorganisatie in Enschede

Inzet

onderwijs + verantwoorde vrijetijdsbesteding van acht tot tien uur

Opbrengst

betere kansen voor alle jongeren in Enschede door meer samenwerking, collegiaal consult en korte lijnen

Meer informatie

www.tschip.nl, www.alifa.nl

'De Mast moet een talentencentrum worden waar allerlei initiatieven voor onze jongeren gestalte kunnen krijgen.'

Nepziek is ook spijbelen

Spijbelars komen vroeg of laat de leerplicht-ambtenaar tegen. Dat geldt niet voor leerlingen die zich om gezondheidsredenen afmelden; ziek is tenslotte ziek. De school neemt de ziekmelding voor kennisgeving aan en er kraait geen haan naar. Terwijl algemeen toch wordt aangenomen, dat onterecht ziekteverzuim de koninklijke weg is naar voortijdig schoolverlaten.

Het kan ook anders. In West-Brabant sloegen GGD, leerplicht en scholen voor voortgezet onderwijs de handen ineen om de nepzieken achter de broek te zitten. Met elkaar klopten ze de vrijblijvendheid uit de procedures. Ziek gemelde leerlingen en hun ouders krijgen een uitnodiging voor een consult bij de jeugdarts. Is die van mening dat er geen medische reden is om meer dan gemiddeld te verzuimen, dan gaat het kind bij een volgende ziekmelding naar het bureau van de leerplichtambtenaar.

Voorbode

Medische Advisering Ziek gemelde Leerlingen (M@ZL), voor het eerst toegepast in het schooljaar 2007-2008, speelt in op het nietpluisgevoel van professionals op school. Ziekmeldingen komen vaak voor en kunnen een voorbode zijn voor psychosociale problemen en uiteindelijk schooluitval. 'Meer dan de helft van de kinderen is helemaal niet ziek, maar trekt het niet meer omdat er iets anders aan de hand is', zegt Yvonne Vanneste, GGD-arts in West-Brabant en verantwoordelijk voor M@ZL. 'Ziekteverzuim kan een voorbode zijn voor voortijdig schoolverlaten, maar behalve dat is het ook een signaal. Twee van de drie jongeren hebben psycho-sociale problemen. Psychosomatische klachten kunnen vervolgens tot ziekmelding leiden. Niet alleen de school, maar ook wij hebben een zorgplicht en een taak in de vroeg-signalering.'

Voor al die leerlingen die te vaak of te lang ziek zijn, vond Vanneste een opening in de wet: ouders doen bij ziekte van hun kind, op grond van de leerplichtwet, een verzoek aan de school om vrijstelling. Zo staat dat officieel in de wet omschreven. Volgens de GGD-arts kan een school dat verzoek alleen honoreren als ze weet dat de leerling daadwerkelijk ziek is. 'Wij stellen de scholen voor: koppel er bij langdurig zieke en regelmatig zieke leerlingen een verplicht medisch advies van de jeugdarts aan. Daarmee komt de jeugd-gezondheidszorg in beeld. Als school kun je op die manier mogelijk ongeoorloofd ziekteverzuim vaststellen. In dat geval moet de leerplichtambtenaar handhaven. Deze gang van zaken regel je in het schoolreglement, dus dat geldt voor alle leerlingen.'

Een school die zieke leerlingen al langer laat oproepen door de GGD is Effent; een vmbo in Oosterhout. 'Maar als leerlingen niet kwamen opdagen, had dat geen gevolg', zegt directeur Jaap Oomen. 'Met de leerplichtambtenaar in het pakket is een bezoek aan de schoolarts niet langer vrijblijvend. Dat is een goed middel tegen voortijdig schoolverlaten, want vaak heeft dat een rechtstreeks verband met langdurig of regelmatig ziekteverzuim.'

Registratie

Een hobbel van formaat die deelnemende scholen moeten nemen, is het werken met de registratie van ziekteverzuim. Vanneste: 'De omvang van het verzuim komt natuurlijk pas in beeld als je gaat tellen. In de afgelopen twee jaar is daar veel aandacht naar uitgegaan en is die hobbel wel genomen. Scholen hebben daar veel in geïnvesteerd. Maar daarmee ben je er nog niet: je kunt niet maar hopen dat het iemand zal opvallen als een leerling vaak ziek is. Ons advies is: zet er iemand op die wekelijks telt. Veel werk is het niet, maar iemand moet wel die taak krijgen. Overigens kun je in het computersysteem automatisch vlaggetjes omhoog laten komen bij te vaak of te lang ziekteverzuim.'

Dat is het geval bij Effent in Oosterhout, waar de computer een alarm uitzendt als een leerling zich zes schooldagen ziek heeft gemeld of zestien uur verspreid over vier weken. 'We hebben de beschikking over een online systeem waarop melding wordt gemaakt van presentie en absentie. Elke docent vult dat bij aanvang van zijn les met een paar klikjes in. Is het verzuim ongeoorloofd, dan gaat er automatisch een melding naar de administratie. Die bellen naar huis, terwijl ondertussen de docent gewoon aan het werk is met de klas. Is een leerling te vaak of langdurig ziek, dan spuugt de computer die gegevens eruit, de mentor geeft het door aan de GGD en die doet een oproep aan de leerling en de ouders. De GGD koppelt dezelfde dag dat het gesprek heeft plaatsgevonden terug aan ons, met inachtneming van de privacy natuurlijk. Uiteraard hebben we in het convenant ook afgesproken dat Bureau Leerplicht daar rap mee aan de bak gaat. Het mooie van dit systeem vind ik, dat wij alle leerlingen over één kam scheren.'

Stok achter de deur

De jeugdarts als controlerend geneesheer voor de kinderen? 'Nee', zegt Vanneste. 'Zeker niet. Wij gaan niet met terugwerkende kracht checken of het allemaal wel in de haak is. Wel adviseren wij leerplicht, school, leerling en ouders wat er na het consult zou moeten gebeuren. Dat vertellen we ook aan de leerling: ik ga adviseren dat jij naar school moet omdat je geen enkele reden hebt om te verzuimen. Bij kinderen van die leeftijd noem ik dat geen controle, maar begrenzen. Een gezond kind hoort niet thuis te zijn.'

Jaap Oomen: 'Het echt preventieve van M@ZL zie je vooral bij die paar leerlingen die, gesteund door hun ouders, 'ziek' thuis blijven. Die komen terecht bij leerplicht en dan is de lol er gauw vanaf. M@ZL is de stok achter de deur bij ziekmeldingen en die hadden we nog niet.'

Een aanvraag voor onderzoek naar de effecten van M@ZL is ingediend. Toch weet Vanneste er op voorhand wel iets over te zeggen: 'Op individueel niveau is bij leerlingen die M@ZL in het vizier kreeg, het ziekteverzuim na vier maanden afgenomen met tweederde. Kijk je naar de hele schoolpopulatie, dus inclusief de kerngezonde leerlingen die zich nooit een dag ziek melden, dan neemt het ziekteverzuim af van 8 dagen naar 6,9 dagen per maand; een afname met dertien procent.'

M@ZL

Actie

medische advisering
ziekgemelde leerlingen
(M@ZL)

School

Effent, de mavo van
Oosterhout

Type onderwijs

voortgezet onderwijs

Herkomst leerlingen

Oosterhout en omstreken

Partner

GGD West-Brabant

Inzet

terugdringen ongeoorloofd
ziekteverzuim

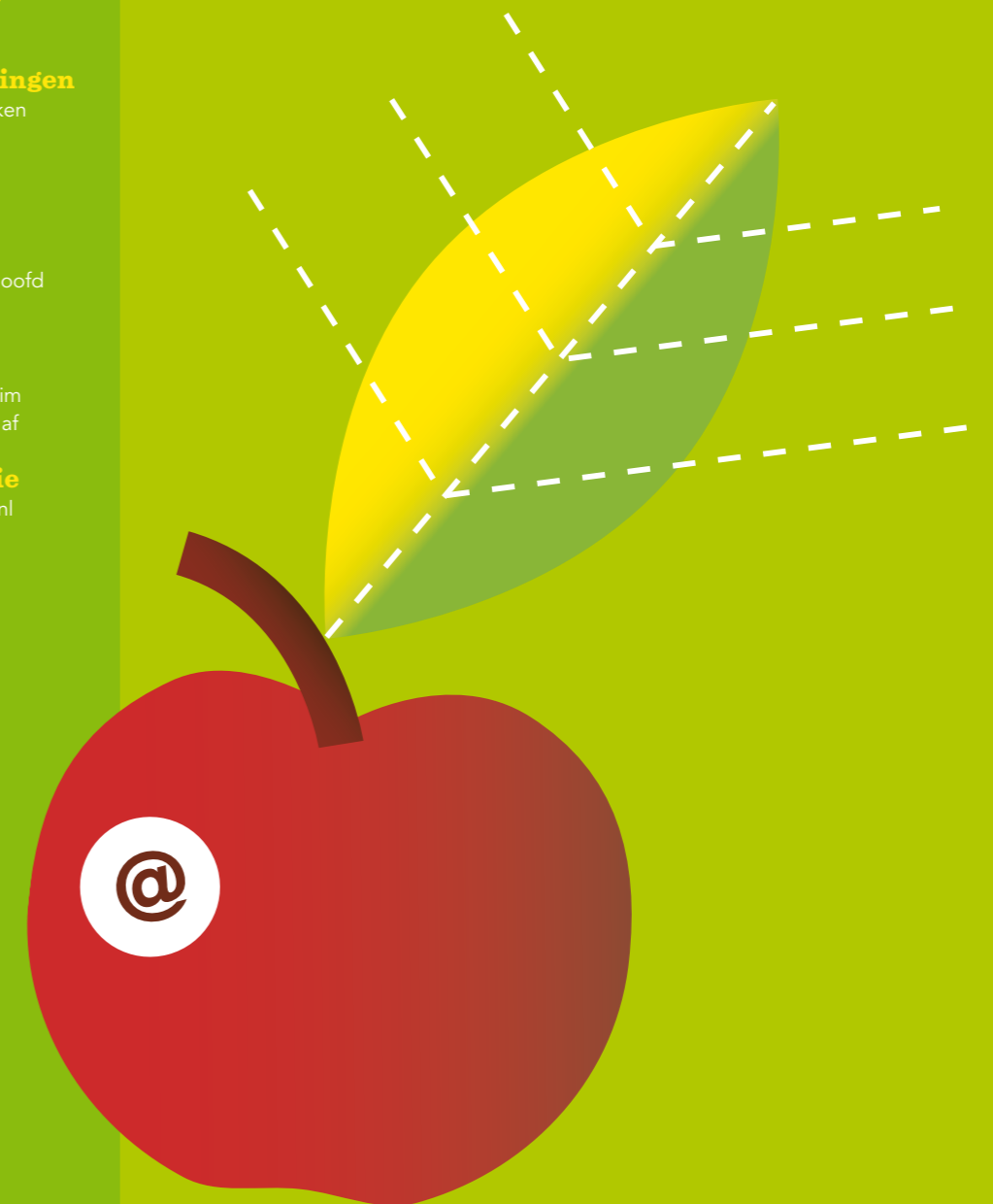
Opbrengst

individueel ziekteverzuim
neemt met tweederde af

Meer informatie

www.ggdwestbrabant.nl

'Ziekteverzuim kan
een voorbode zijn voor
voortijdig schoolverlaten.'

De school kan weer school zijn

Het Ministerie van OCW heeft met ingang van 2009 geld beschikbaar gesteld voor schoolmaatschappelijk werk in het mbo. Voorheen was deze vorm van professionele hulp alleen toegankelijk voor leerlingen in het primair en voortgezet onderwijs. Doel van de inzet van schoolmaatschappelijk werk is leerlingen met psychosociale problemen tijdig en professioneel te helpen dan wel door te verwijzen naar gespecialiseerde hulp. ROC Rivor in Tiel liep voor de troepen uit omdat de gemeente al eerder middelen beschikbaar stelde voor de invoering van schoolmaatschappelijk werk. De Stichting Thuiszorg en Maatschappelijk Werk Rivierenland 'levert' de maatschappelijk werkers.

Zoals elk ROC kent ook Rivor een zorgstructuur waarbinnen leerlingen ondersteund worden bij kiezen, leren en leven. De studieloopbaanbegeleider, de trajectbegeleider en de studieloopbaanadviseurs kunnen de meeste onderwijsgerelateerde problemen samen met de leerlingen het hoofd bieden. Ingewikkelder wordt het als leerlingen persoonlijke en psychosociale problemen hebben die ook hun schoolloopbaan dreigen te ondermijnen. Met deze problemen kunnen leerlingen sinds een paar jaar terecht bij een schoolmaatschappelijk werker.

Serieuze zaken

Inge Goris, hoofd van het studieloopbaancentrum van ROC Rivor, schetst de problemen waarmee de school zich geconfronteerd zag. 'We hebben het over heel serieuze zaken als uithuwelijking, pesten, depressiviteit, suïcidale neigingen, schulden en problemen met ouders. Dit soort problemen gaat het petje van de school te boven. Noch de studieloopbaanbegeleider, noch de trajectbegeleider is hiervoor toegerust. In het verleden zocht iedereen zelf naar oplossingen. Zo kwam het voor dat een docent een leerling met een acuut huisvestingsprobleem mee naar huis nam. Dat is nu echt niet meer aan de orde. Het schoolmaatschappelijk werk heeft die zorg van ons overgenomen waardoor wij weer school kunnen zijn.'

Korte lijnen

Doel van de inzet van schoolmaatschappelijk werk is jongeren met problemen zo te ondersteunen dat ze op school blijven en een startkwalificatie halen. Lennox Gerritse is 20 uur per week op ROC Rivor werkzaam als schoolmaatschappelijk werker. De trajectbegeleiders sturen leerlingen naar hem door. 'We hebben er bewust voor gekozen geen spreekuren in te richten. Ik krijg een mailtje met de gegevens van een leerling en maak dan zelf een afspraak. Hierna volgen gemiddeld nog vijf à acht gesprekken. Sommige leerlingen dreigen echt vast te lopen als gevolg van een depressie, psychose of andere psychiatrische problemen. Bij dergelijke problematiek onderneem ik direct actie en verwijs ik de leerling naar de GGZ. Omdat die drempel voor veel leerlingen vrij hoog is, bied ik aan de eerste keren mee te gaan. Soms lijkt een leerling ongemotiveerd waardoor hij of zij dreigt uit te vallen. Aan mij wordt dan gevraagd om met zo'n leerling te praten. Achter een dergelijke houding kan van alles zitten: problemen thuis, problemen met

vrienden, schulden, problemen rond assertiviteit, relatieproblemen. Meestal komt dat wel boven water en kunnen we ermee aan de slag.'

Afstemming

Op de vestiging waar de AKA-opleidingen niveau 1 gehuisvest zijn, heeft Gerritse minstens driekwart van de leerlingen in begeleiding. Hij is daar zeven uur per week aanwezig voor nog geen 90 leerlingen. 'Deze leerlingen hebben vrijwel allemaal een beschadigde achtergrond en een moeilijke thuissituatie. Het werk vraagt nauw overleg met de studieloopbaanbegeleiders. Voor de leerlingen is het de normaalste zaak van de wereld dat ze gesprekken bij mij voeren. Het hoort erbij, net zoals de lessen.' Op de AKA-locatie participeert het schoolmaatschappelijk werk in het deelnemersoverleg dat elke vijf weken plaatsvindt. Doel is zorgleerlingen snel passende hulp te bieden en tegelijkertijd de samenwerking tussen school en maatschappelijk werk te bevorderen. Het schoolmaatschappelijk werk maakt ook deel uit van het zorgadviesteam. Hier vindt de afstemming plaats tussen de zorgstructuur van de school en het schoolmaatschappelijk werk.

Dynamiek

Goris vertelt dat het belangrijk is goed na te denken over de organisatie van het maatschappelijk werk in de school. 'Ik wilde bijvoorbeeld absoluut niet een functionaris die achter een bureau in een kantoortje zit te wachten op leerlingen. Ik wilde dynamiek en een optimaal gebruik van de beschikbare uren. Ook wilde ik de schoolmaatschappelijk werkers zo laag mogelijk in de organisatie, zo dicht mogelijk bij de leerling. Om die reden kozen we ook voor een intensieve samenwerking tussen de schoolmaatschappelijk werker en de trajectbegeleider.' Volgens Gerritse wordt de signalering van problemen door die samenwerking almaar beter. 'Studieloopbaanbegeleiders en trajectbegeleiders worden steeds vaardiger en verwijzen meer door. Ze hebben even de kat uit de boom gekeken, maar hebben nu het vertrouwen dat een melding goed wordt opgepakt.'

Terugkoppeling

Belangrijk aandachtspunt voor zowel de school als de maatschappelijk werker is de terugkoppeling en de geheimhouding. Goris: 'De terugkoppeling naar het primaire proces, het onderwijs, daar worstelen we nog mee. Wat mag wel en wat mag niet teruggekoppeld worden. En vooral: wat móet er teruggekoppeld worden.' Gerritse: 'Wat ik hoor van leerlingen is geheim, tenzij er gevaar dreigt. Als een leerling zichzelf of een ander wat dreigt aan te doen, zal ik dat moeten melden. Zaken die het onderwijs betreffen, koppel ik meestal wel terug naar de trajectbegeleider omdat die deels in het onderwijs opgelost kunnen worden. Meestal meld ik het ook als ik een leerling heb doorverwezen naar de GGZ, maar daar laat ik het dan ook bij. Ik vertel niet meer dan strikt noodzakelijk is.'

Over de opbrengst van het schoolmaatschappelijk werk tot nu toe is Goris meer dan enthousiast. 'Er wordt veel eerder ingegrepen dan in het verleden het geval was. We merken dat het leerlingen lucht geeft nu er een plek is voor persoonlijke problemen. In het algemeen durf ik te stellen dat ze beter in hun vel zitten. Flexibiliteit is het sleutelwoord, het onderwijssysteem is al star zat. Het gaat om de leerling en die heeft er behoefte aan dat er nu op dit moment iemand heel dicht naast hem komt staan. Dat kan alleen maar als je flexibel opereert.'

Schoolmaatschappelijk werk in het mbo

Actie

Schoolmaatschappelijk werk in het mbo

School

ROC Rivor, Tiel

Type onderwijs

mbo-opleidingen in alle sectoren, aparte vestiging voor de Arbeidsmarktgekwalificeerd assistent niveau 1-opleiding (AKA)

Partner

Stichting Thuiszorg en Maatschappelijk Werk Rivierenland

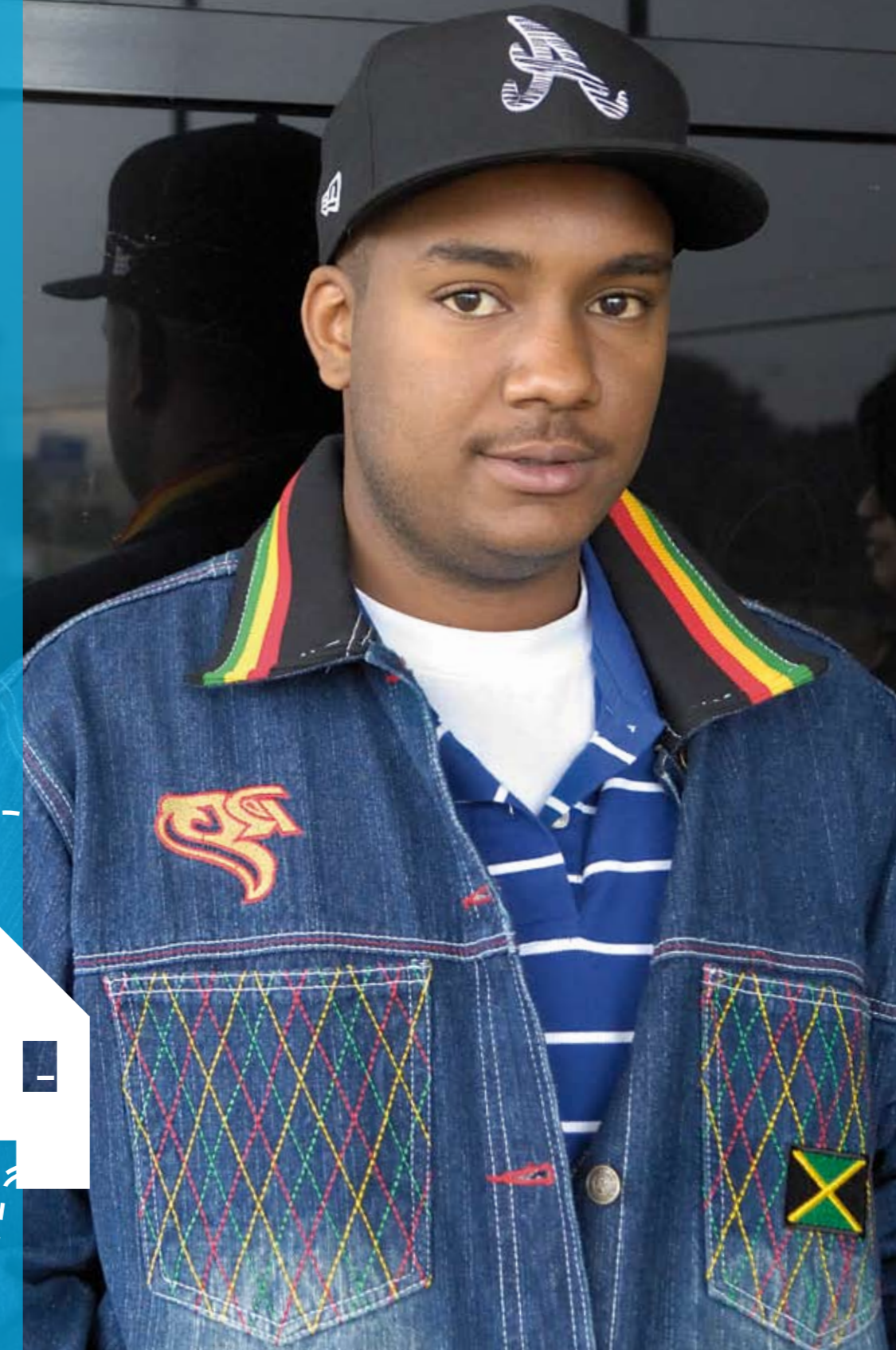
Inzet

voorkomen voortijdig schoolverlaten

Opbrengst

kortere lijnen in de zorgstructuur, snellere en adequatere hulp

'Flexibiliteit is het sleutelwoord, het onderwijssysteem is al star zat.'

Gedragsverandering leidt tot schooldiploma

Zo weinig diploma's dat er niet eens meer een diploma-uitreiking werd georganiseerd. De techniekopleidingen niveau 1 en 2 van het Albeda College in Rotterdam zagen steeds meer leerlingen voortijdig van school verdwijnen. In 2003 was de maat vol. In samenwerking met Stek Jeugdzorg werd stevig ingezet op het binnenboord houden van de leerlingen. Stek Jeugdzorg ontwikkelde time-4-you, een programma dat leerlingen ondersteunt bij het veranderen van hun gedrag en het aanleren van vaardigheden. Inmiddels zijn aan time-4-you 30 medewerkers verbonden voor het Albeda College en het eveneens Rotterdamse ROC Zadkine.

Leerlingen die niet tegen kritiek kunnen, die meteen een grote mond opzetten of altijd de ander de schuld geven. Leerlingen die brutaal zijn en in de klas met elkaar en met de docent omgaan alsof ze op straat zijn. Leerlingen die het niet voor elkaar krijgen op tijd te komen, hun werk af te hebben of leerlingen die niet voor zichzelf kunnen opkomen. Dat zijn de leerlingen die bij de time-4-you medewerker terecht komen.

Doelen

'Docenten signaleren problemen die het functioneren van leerlingen op school of in het stagebedrijf bemoeilijken. Als die problemen zodanig zijn dat ze de schoolloopbaan in de weg staan, meldt de mentor de leerling aan. De time-4-you medewerker zit gewoon dagelijks in de docentenkamer dus dat lijntje is heel kort.' Aan het woord is Conny Koppelaar, teamleider van time-4-you bij Stek Jeugdhulp en vanaf het begin betrokken bij het programma. 'Onze medewerker maakt een afspraak met de leerling en probeert tijdens het eerste gesprek de hulpvraag in beeld te brengen en doelen te formuleren. De leerling die slecht kan omgaan met kritiek kan zich ten doel stellen dat over twee maanden beter te kunnen. In de training onderzoeken we vervolgens wat kritiek nu precies is, wat de verschillen zijn tussen negatieve en opbouwende kritiek, hoe je kunt omgaan met kritiek en hoe je zelf kritiek kunt geven. Met een docent spreken we in zo'n geval af dat als de leerling in de les te heftig reageert op kritiek, hij of zij direct naar de time-4-you medewerker gestuurd kan worden. Deze pakt dat incident dan op als leermoment.'

Hulptroepen

Brigitte Laukens, teamleider van de gezondheidszorgopleidingen niveau 1 en 2 op het Albeda, is dolblij met de aanwezigheid van de time-4-you medewerker in haar team. Sterker, ze zou die graag uitbreiden van drie naar vijf dagen. 'Aangezien ons hoofddoel is om iedere leerling optimale kansen te bieden om een startkwalificatie te behalen, ben ik blij met alle hulp die we daarbij krijgen. Onder de hulptroepen die in de school rondlopen, neemt time-4-you een

bijzondere plaats in omdat de medewerker aanwezig is in de school. Ook al is ze niet bij ons in dienst; ze maakt deel uit van het team. Ze traint niet alleen de leerlingen, maar ondersteunt ook de docenten door veel sores van hun schouders te halen. Daardoor kan de docent weer onderwijs geven.' De medewerker van time-4-you heeft ook zitting in het zorgadviesteam dat acht keer per jaar bijeenkomt. Andere deelnemers in dat team zijn het schoolmaatschappelijk werk, het trajectbureau van het Albeda en de teamleider. Laukens: 'Op deze manier houden we overzicht en voorkomen we dat de zorg versnipperd. We bespreken alle zorgleerlingen en nemen de acties door die per leerling genomen zijn.'

Deelname aan een time-4-you gedragstraining kan vier weken tot zes maanden duren en er is wekelijks een bijeenkomst. Het aanbod is rijkgeschakeerd. Van individuele socialevaardigheidstrainingen tot de groepstraining Rots en Water die een psycho-fysieke didactiek kent en daardoor geschikt is voor beweeglijke en drukke jongens. De assertiviteitstraining wordt veel aangeboden aan meisjes die worden opgeleid voor een functie in de gezondheidszorg, vertelt Koppelaar: 'Deze meiden zijn kwetsbaar omdat ze niet goed voor zichzelf kunnen opkomen, niet duidelijk kunnen maken wat ze willen en wat niet. Op de werkvloer gaat het dan vaak mis waardoor er uitval dreigt. In de training worden ze steviger; letterlijk en figuurlijk.'

Jong en moeder

Ook kan time-4-you een training verzorgen voor specifieke groepen zoals jonge moeders of zwangere meiden. Laukens: 'Vorig jaar volgde een groep van negen jonge moeders een training van time-4-you. Voor deze meiden is het volgen van onderwijs extra zwaar en de uitval in deze groep is dan ook hoog. Ze hebben moeite om op tijd te komen en om alle verschillende verantwoordelijkheden te combineren. Tegelijkertijd is de druk vanuit de stagebieders hoog: op tijd komen is een voorwaarde en vroeger weggaan een probleem. Dat maakt dat deze meiden vaak in een spagaat zitten. Moet je je voorstellen dat je om acht uur op je werk moet zijn en voor die tijd je kind gevoed en gewassen op het kinderdagverblijf afgeleverd moet hebben. En wat te doen als je kind ziek wordt. Stagebedrijven, ook in de zorg, gaan er vanuit dat vrouwen dit oplossen in hun eigen sociale netwerk, maar deze meiden hebben dat netwerk vaak helemaal niet. Wij gaan daarom ook in gesprek met de stagebieders en vragen wat meer flexibiliteit voor deze groep leerlingen. Anderzijds leren de jonge moeders in de training beter organiseren en plannen. Het is bijvoorbeeld erg handig om 's avonds je eigen tas en die voor je kind al in te ruimen en klaar te zetten. Dan ben je 's morgens sneller weg. Time-4-you ondersteunt op deze manier ook op een heel praktisch niveau waardoor het leven van de jongeren net even wat overzichtelijker en ordelijker wordt.'

Time-4-you

Actie

Time-4-you, individuele en groepsgewijze gedrags- en vaardigheidstraining

School

Albeda College, Rotterdam

Type onderwijs

middelbaar beroepsonderwijs

Herkomst leerlingen

Rotterdam en omgeving

Partner

Stek Jeugdhulp

Inzet

terugdringen voortijdig schoolverlaten en behalen startkwalificatie

Opbrengst

minder schooluitval, meer diploma's

Meer informatie

www.stekjeugdhulp.nl

'Time-4-you neemt onder de hulptroepen in de school een bijzondere plaats in.'

Iedere leerling in beeld

In 2007 barstte de strijd tegen het voortijdig schoolverlaten in het mbo los met het programma Aanval op de Uitval. Tot dan toe kwam de leerplichtambtenaar nauwelijks in actie in de mbo-scholen omdat jongeren vanaf 16 jaar slechts partieel leerplichtig waren.

In augustus 2007 ging de kwalificatieplicht in. Jongeren zijn sindsdien tot hun 18e verjaardag kwalificatieplichtig en moeten ten minste een havo- of mbo-2-diploma halen. Dat betekende dat het mbo voor het eerst te maken kreeg met leerplichtige jongeren en dus met Bureau Leerplicht. Jongeren van 18 jaar tot 23 jaar, die geen startkwalificatie hebben, vallen onder de RMC-wet.

In Amsterdam worden de Leerplicht- en RMC-wet uitgevoerd door Bureau Leerplicht Plus in opdracht van de stadsdelen. Bureau Leerplicht Plus is een onderdeel van de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling van de gemeente Amsterdam. De scheiding tussen RMC (de regionale meld- en coördinatiefunctie voor voortijdig schoolverlaters van 18 tot 23 jaar) en Bureau Leerplicht is met de komst van Bureau Leerplicht Plus opgeheven. Belangrijk is dat jongeren vanaf 18 jaar in de uitvoering zo veel mogelijk op dezelfde manier worden behandeld als de leerplichtige jongeren. Scholen moeten alle leerlingen tot 23 jaar zonder startkwalificatie melden bij het verzuimloket als zij gedurende 16 les- of klokuren in vier aaneengesloten lesweken afwezig zijn. In het verlengde daarvan zijn ook de leerplichtconsulenten en -ambtenaren werkzaam voor alle jongeren tot 23 jaar.

Beider belang

De samenwerking tussen mbo-scholen en Bureau Leerplicht Plus gaat nog niet overal van een leien dakje, maar op ROC ASA locatie Trouwgebouw lijkt de goede weg te zijn ingeslagen. Freeke Kingma is leerplichtconsulent op deze school. Zij stond in 2007 aan de wieg van de samenwerking. 'Van registratie en wettelijke meldingen had nog nooit iemand gehoord. Leerlingen bleven weg en vrijwel niemand wist waar ze uithingen. Toen ik vertelde dat ook leerlingen boven de 18 gemeld moeten worden, kreeg ik weinig medewerking. "Leerlingen vanaf 18 jaar zijn volwassen; daar gaan wij niet achteraanlopen", was de redenering. Door voorlichting, veel overleg, meedenken en vertrouwen winnen, hebben we nu een situatie waarin registratie en melding net zo gewoon zijn als het geven van onderwijs. Ook voor de groep 18+. Met elkaar hebben we geconstateerd dat samenwerking in beider belang is. De school wil gemotiveerde leerlingen en volle klassen en de gemeente Amsterdam wil dat iedereen minimaal een startkwalificatie haalt.'

Leerplichtambtenaar in school

Maruka van Galen, zorgcoördinator op ROC ASA, is net als Kingma sinds 2007 betrokken bij de samenwerking. Zij constateert dezelfde ontwikkeling: van desinteresse naar betrokkenheid en motivatie om te registreren en melden. 'Het vergt een omslag in denken', stelt zij. 'Veel docenten en studieloopbaanbegeleiders in het mbo zagen het als verraad om een leerling te melden bij leerplicht. Maar waar het om gaat is dat we gaan inzien dat we de leerling kunnen helpen met goede registratie en soms ook met een melding bij leerplicht.'

Aan een melding gaat altijd een gesprek vooraf en vaak komt in dat gesprek al een hulpvraag, een achterliggend probleem naar boven. Met dat probleem kunnen we aan de slag waardoor het verzuim van de leerling afneemt.'

Zo constateerde Van Galen een directe relatie tussen schoolverzuim en schuldenproblematiek. 'Veel leerlingen hebben schulden en daardoor moeite om in hun levensonderhoud te voorzien. Om dat op te lossen gaan ze werken en daardoor komen ze niet naar school. Zo raken ze van de regen in de drup. Toen we dit boven water hadden, hebben we schuldhulpverlening de school binnengehaald. Dat werkt ontzettend goed; ook preventief. De schuldhulpverlener, de schoolmaatschappelijk werker en de leerplichtambtenaar zitten op dezelfde kamer en hebben veel overleg.'

Partners

Kingma vertelt dat Bureau Leerplicht Plus nadrukkelijk niet met opgeheven vinger de school is binnengegaan. 'We hebben bewust ook zowel een leerplichtconsulent als twee leerplichtambtenaren ingezet. Ik ben de leerplichtconsulent en het is mijn taak ervoor te zorgen dat de school zich aan de Leerplichtwet houdt. Dat betekent dat er een adequaat registratiesysteem moet zijn en dat er tijdig gemeld moet worden. Ik wees de school daar voortdurend op en was in die zin de boefvrouw. De leerplichtambtenaren zijn er om leerlingen en ouders aan de Leerplichtwet te houden. Zij hebben een werkplek in de school, kennen de leerlingen, spreken hen aan, ook informeel en tussendoor. Zij doen, kortom, hun uiterste best om de leerlingen te helpen en dat werd gezien. Zo werden we langzaam partner in plaats van alleen handhaver. We hebben nooit beweerd het antwoord paraat te hebben, wel hebben we in het begin veel uitgeprobeerd. Helpt het als we huisbezoeken afleggen? Helpt het als we de leerlingen 's morgen bij de deur verwelkomen? Helpt 't als we hulpverlening de school binnenhalen? We deden het en keken wat de opbrengst was. Een aantal van die uitprobeersels zijn beleid geworden. Alles straalt nu uit "het doet ertoe dat jij er bent".'

Cultuuromslag

Ook al vallen de 18-plussers nu onder de aandacht van de leerplichtambtenaar en wordt ongeoorloofd verzuim gemeld, er zijn geen wettelijke sancties. De school kan deze leerlingen echter wel aanspreken op de onderwijsovereenkomst die ze hebben afgesloten. Zowel Kingma als Van Galen zien een cultuuromslag binnen de school en ook onder leerlingen. Het feit dat ze gezien worden, dat het geregistreerd wordt als ze er niet zijn en dat er actie wordt ondernomen als dat ongeoorloofd blijkt te zijn, maakt dat leerlingen meer aanwezig zijn, bij afwezigheid contact opnemen, meer uitleggen waar ze zijn, kortom: makkelijker te traceren zijn. Het ongeoorloofd verzuim is fors afgenomen, maar zorgelijk is de toename van geoorloofd verzuim, ofwel het ziekteverzuim. 'Dat is het volgende waarmee we aan de slag zullen moeten', zegt Van Galen. 'Blijkbaar is er een groep leerlingen voor wie het echt heel moeilijk is om naar school te gaan. Daaronder zijn leerlingen voor wie ons onderwijssysteem niet geschikt is. Uitgesproken doeners die veel meer in de praktijk zouden moeten kunnen leren, die je niet in een schoolbank moet zetten. Leerlingen die wij als ROC te weinig te bieden hebben. Dat probleem constateer ik, maar ik stel ook vast dat dat de samenwerking met Bureau Leerplicht Plus te boven gaat.'

Verzuimregistratie en -melding in het MBO

Actie

handhaving van leerplicht en RMC in het mbo

School

ROC ASA, locatie Trouwgebouw

Type onderwijs

mbo

Herkomst leerlingen

Amsterdam en omliggende gemeenten

Partner

Bureau Leerplicht Plus, Amsterdam

Inzet

voorkomen en terugdringen van schoolverzuim en uitval

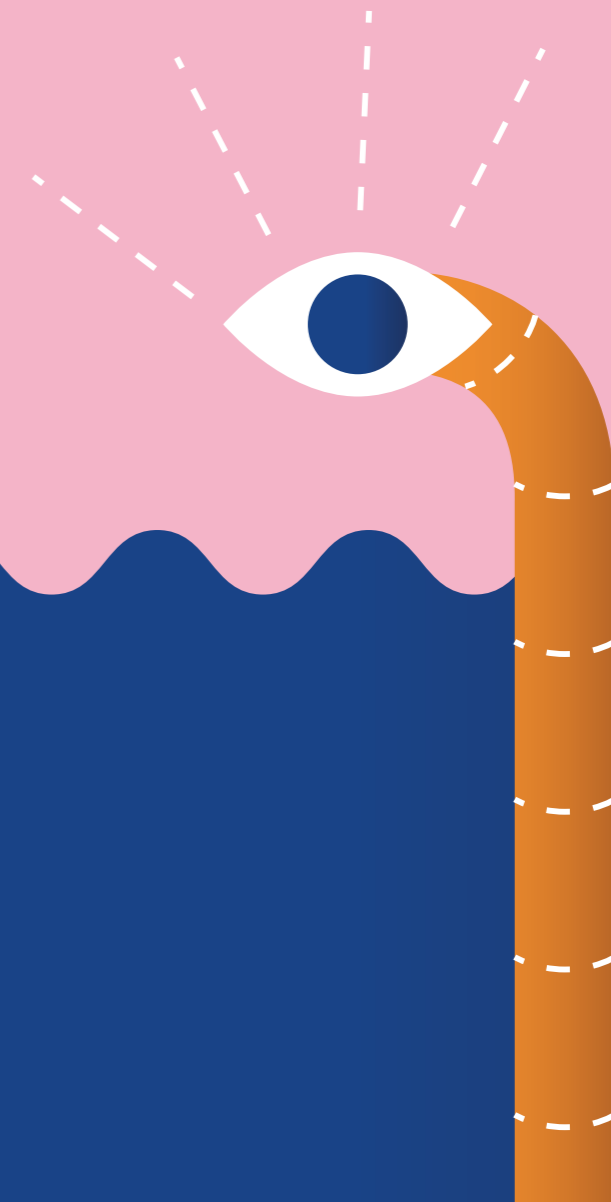
Opbrengst

goede registratie en melding verzuim, ongeoorloofd schoolverzuim neemt af

Meer informatie

www.bureauleerplichtplus.nl

'We hebben nu een situatie waarin registratie en melding net zo gewoon zijn als het geven van onderwijs.'

In het Landelijk Platform Onderwijs en Jeugdzorg werken onder meer de volgende organisaties samen:

